

*Хмельницька
гуманітарно-педагогічна
академія*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ
ГУМАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції

Хмельницький – 2015

Дубовик Світлана Григоріївна
Київський університет ім. Бориса Грінченка
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та
методик гуманітарних дисциплін Педагогічного інституту

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК
ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА**

Культура мовлення має важливе значення для життєдіяльності суспільства і функціонування мови, оскільки є одним із важливих засобів організації продуктивного міжособистісного спілкування, регуляції комунікативних процесів у суспільстві. Саме в ній найпомітніше виявляється загальна культура особистості, її моральні цінності й етичні орієнтації.

Культура професійного мовлення є важливим складником професіограми педагога. Вона передбачає усвідомлене сприйняття мови як засобу не лише комунікації, а й пізнання, репрезентації об'єктів дійсності й змісту думки, як способу звернення до адресата, встановлення з ним контакту, вираження волі мовця, почуттів і емоцій, творення образу світу і людини.

Володіння культурою професійного мовлення означає “засвоєння професійно зорієнтованого синтезу граматичних норм і варіантів слововживання, синтаксичних організацій фрази, побудови текстів, що забезпечують мовне (усне й писемне) оформлення процесу і результатів праці у професійній діяльності” [3, с. 80].

Вивчення й аналіз наукових праць із лінгводидактики засвідчують, що в теорії і практиці навчання мови дослідниками були висвітлені окремі аспекти досліджуваної проблеми, пов'язані з мовною освітою і мовленнєвим розвитком особистості (З. Бакум, О. Біляєв, А. Богуш, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Є. Голобородько, О. Горошкіна, Т. Донченко, І. Дроздова, О. Караман, С. Караман, В. Кононенко, О. Лобчук, Л. Мацько, В. Мельничайко, Г. Михайловська, В. Онищук, Л. Паламар, Н. Пашківська, М. Пентилюк, К. Плиско, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Скуратівський, М. Стельмахович, І. Хом'як, О. Хорошковська, Г. Шелехова, М. Шкільник, Н. Шкуратяна).

Незважаючи на значну зацікавленість сучасних дослідників проблемою розвитку комунікативної компетентності особистості, не до кінця з'ясованим залишається питання формування в майбутніх учителів початкової школи культури професійного мовлення.

Професійне мовлення – це процес, спрямований на оптимальне вирішення конкретних педагогічних завдань і на досягнення методів виховання особистості учня в цілому; вид діяльності людей окремої галузі знань, що знаходить вияв у користуванні мовою конкретної галузі в усній і писемній формах і формується під час вдосконалення мовленнєвої діяльності, основу структури якої становить мовленнєва ситуація, а її кінцевим результатом є дискурс; володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і стандартизованими мовленнєвими конструкціями певної галузі, “здібність використовувати мовні засоби відповідно до мети й ситуації спілкування; спілкування певної професійної групи людей, лексика яких спирається на професіоналізми фахового призначення” [1, с. 47].

Вищим рівнем професійного мовлення є його культура. Культура професійного мовлення має “національне і соціальне значення: вона забезпечує високий рівень мовленнєвого спілкування, ефективно здійснення всіх функцій мови, ошляхетнює стосунки між людьми, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства в цілому” [4, с. 25].

Проблема формування культури професійного мовлення розглядається в таких основних аспектах: нормативність, адекватність, естетичність, поліфункціональність мовлення. Вимоги до комунікативних якостей професійного мовлення вчителя зумовлені “функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності: комунікативною, психологічною, пізнавальною, організаційною” [5, с. 98].

Основними комунікативними якостями професійного мовлення вчителя є: “правильність і точність, змістовність і логічність, доречність і доступність, виразність і чистота, багатство словникового запасу” [2, с. 56].

Правильність професійного мовлення – це дотримання закріплених у літературній мові норм, які прийняті в суспільно-мовленнєвій практиці освічених людей і передбачають дотримання правил вимови звуків, наголошення слів, словотворення і слововживання, будови синтаксичних конструкцій. Точність професійного мовлення – необхідна умова його

адекватного і повного розуміння. Точним вважають таке мовлення, у якому значення слів і словосполучень, ужитих у ньому, повністю співвідносяться зі смисловою і предметною сторонами мовлення.

Змістовність професійного мовлення пов'язана з когнітивною діяльністю мовця (адресанта). Беручи до уваги найважливіші принципи спілкування, мовець повинен кожне положення розкрити з тією мірою повноти, яка необхідна конкретному адресату (конкретній аудиторії). Логічність професійного мовлення являє собою характеристику структури тексту, його організації, взаємодію трьох логік: логіки дійсності, логіки думки, логіки мовного вираження.

Доречність професійного мовлення організує його точність, логічність, виразність, чистоту, вимагає такого добору мовних засобів, що відповідають меті, змісту, умовам, характеру повідомлення і ситуації спілкування. Доступність професійного мовлення означає здатність даної форми мови бути зрозумілою комунікантам, полегшувати сприйняття вираженої інформації; відповідність повідомлення комунікативній сприйнятливості.

Виразність професійного мовлення привертає увагу слухача, читача своєю формою, логічним або емоційним підкресленням. Чистота професійного мовлення виявляється у трьох основних аспектах: в орфоєпії – правильна літературно-нормативна вимова, відсутність інтерферентних явищ, так званого акценту; у слововживанні – відсутність позалітературних елементів: діалектизмів, вульгаризмів, канцеляризмів, штампів, слів-паразитів; в інтонаційному аспекті – відповідність інтонації змісту та експресії висловлення, відсутність брутальних, лайливих слів.

Багатство професійного мовлення свідчить про певний рівень мовленнєвої майстерності, про свідоме прагнення урізноманітнити своє мовлення використанням різних мовних і мовленнєвих засобів. Різноманітність і багатство мовлення розширює можливості для передачі відтінків думок і почуттів, забезпечує естетичну сторону мовлення.

Отже, основою успішної професійної діяльності вчителя є його культура мовлення, що ґрунтується на загальній культурі особистості, моральних поглядах, переконаннях. Від їх стійкості та міцності залежить рівень культури спілкування, уміння правильно її використовувати як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті.

Висока культура професійного мовлення є передумовою формування духовної культури, досягнення успіху в кар'єрному зростанні, збагачення власної культури спілкування і розвитку комунікативних якостей мовлення. Культура професійного мовлення становить основу загальної культури вчителя, яка забезпечує якість освіти, яка відповідає вимогам часу.

Література

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови / Н. Д. Бабич. – К. : Вища школа, 2003. – 386 с.

2. *Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підруч.* / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
3. Коваль А. П. *Культура ділового мовлення : писемне та усне ділове спілкування* / А.П. Коваль. – [2-ге вид., переробл. і допов.]. – К. : Вища школа, 1997. – 302 с.
4. Пентилюк М. І. *Культура мови і стилістика* / М. І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.
5. Пономарів О. Д. *Культура слова : Мовностилістичні поради : навч. посіб.* / О.Д. Пономарів. – [2-е вид., стереотип.]. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.